

Tuhaqtaitaudjutaa uumanga Atanilluaq Nunallaani Aanniaqtailinikkut Havaktianin

Tunngahugit uvani Atanilluaq Nunallaani Aanniaqtailinikkut Havaktip Tukliani ukiungani atuliraangat Unniudjutimi. Uumani ukiup unniudjutaa turaangajuq tuberculosis (TB), pingittaaqtuugalua, hanaqidjutigijauttaaqtuq, mamittaaqtuqlu aanniaruti. Naunaitkutiqaraluaqhuni hivumuuliqtugun Tiibiikkut nungudjutaanun Nunavumi, TB hulaqutihimmaaqtuq Nunavunmiunik, ilagijainnik, nunallaaniklu.

Tamaani aviktuqhimanirmi, tamainni aktilaanginnik aulahimajunik TB kajumiittumik ikiklivalliajuq. Una Qikiqtaaluk avikturvia takuhimajuq nakuujumik ikiklidjutinik TBiiqtunik, unattauq Kivalliq avikturvia atuqtuq amigaiquummirnirnik pidjutijuq munarijaghanik. Amigaitqijajut aulajut TB pivaktut Inuinnarni inirni, pilluaqhutiklu angutini ukiuqaqtunik 15nin 54nun, ilitturijaulluaqpaktullu talvuunga akhuqhimanikkut naunaijarutainnik imaaluunniit inuit qiniqhiagaangamik munaridjutikhanun mihingnautinun. Quvianaqtukkut, havauhiqtuutikkut inirutit aulajuq qulvahiktuq tamarnun aulajumi TBmi uvanilu TBmi aanniarunmut, ikajuqtut inungnik mamiharutainnun ikiklilaaqtirhugulu qajangnarnia aallanik hiamitirnik nunallaami.

TB aanniarut, ilaani atilik "hiniktuq (nutqangajuq) TB", naunaiqtaulluaqpaktuq ihivriuhidjutikkut. Tadjami qanuriliurutit havagutilgit nutaqqanun, piqaqtun amigaiqtijajunik ilitturidjutinik aktilaanginnik, kihimi tamaittungnaqhijuq ilangit aanniarutit inirni inulramminilu huli ilitturijaungittun. Aulahimaaqtut angiklihaqhimaajullu ihivriurutit havagutit iharianaqtut pipkaingittaami hivunikhami hiamitirutinun ikajuqlugillu hivituniquaqtunik TBkut nungudjutaanun.

Una unniudjutit tunijuq tamaanun-naunaijatuimik TBkut Nunavunmi, ilajuqlu ingilraanin naunaijautit, tadjaa aannialaahimajunun, uvanilu piliuqhimani atupiaqtaujunilu havagutinik uvani Nunaunmi Tuberculoisiskut Pinahuarutimi. Naunaijaqtaa hivumuudjutaa ukunani pimmarighaqhimajuni ihivriudjutini, pimmarighaqhimajunik ilitturipkaidjutinik angumadjutinik, hakugikhaqhimaajunilu hiamitirninun kiudjutinik. Talvanilu, naunaijaqtaa aularaanginnaqtun, ubluq-tamaat TBkut pitailidjutit munaridjutillu ihariangaqtut ikiklilaaqtirninun hiamitirutinik.

TB Nunvunmi kangiqhihimalimaittuq pikangittumik ilitarihimalugu angitqiaq inungni naunaitkutinik piliurutait aanniaqtailinirninun ilaujullu, iglutigut niqikhaqarnirnullu. Kiudjutaa TBmik piqaqtukhaq tamaat-kavamatkunni uvanilu tamaat-inungni qanuriliurutaani ikajuqtut Inuinnarnin-hivulliuqtaujut ihuaqhaidjutinik hivumuudjutainniklu aajikkiiktukhanun, ihuaqhaidjutinun, nunallaanilu inuuhirittiarnirninun.

Paannaqatigiigutit aulajuq qitqaniittukhaq hivumuudjutimi. Havaqagitiigutit Inuit timinginni, nunallaani hivulliuqtini, kavamatuqatkuni paannariigutini, qaujihainirni, hivulliuqjunilu aanniaqtailinirmut havaktini aulahimaaqtuq hakugikhaijun TBkut pitqailidjutainnik munaridjutainnilu. Atauttikut, piliuliqtugun hakugiktumik tunngavikhamik uvunga aularaanginnaqtuni hulidjutinik uvunga TBmun nungutirutaanun.

Talvuuna havaqatigiplugin nunallaat piliurutigihimaaqlugit havagutigijariiqhimajut nakuujumik, hivumuuhimaaqtaqtugun hivunikhamik talvani TB pilimairutaanun hulaqutainnik aanniaqtailidjutainun inuuhirittarutainnullu Nunavunmiunnun.

Pittiarnikkut,

Dr. Ekua Agyemang

Atanilluaq Nunallaani Aanniaqtailinirmun Havakti
Nunavut Kavamangani, Aanniaqtailinirmut Havagvia

Aulapkaijini Naittumik Titiraqhimajun

Una Tukliq ukiuq atuliraangat Unniudjuti Atanilluaq Nunallaani Aanniaqtailinikkut Havaktia tunijuuq naunaitkutaanik qanurittaakhaanik TBmik Nunavunmi naunaiqtaillu akhuurutaajut inungnut aanniaqtailiniqmut ihumagijakhat ikajuriami TBmik aanniaqtailiniq, munariniq, munarininngalu tamainni Nunavunmi. Upalungaijaqtauhimajuq malikhugit Nunavunmi *Inungnut Aanniaqtailinirmut Maligaq*, unniudjuti pihimajuq amirinikkut ilitturipkaidjutinin, pinahuarutini ilitturipkaidjutinin, nunallaanilu paannarijaujunilu qaujihadjutainnin ilitturipkaijaami ihumaliurutini hakugikhaqnikkullu inungnun aanniaqtailinikkut hulidjutainni.

TB pidjutihimaaqpaktuq amigaitpiaqtumik akturnaktunik nunallaanut Nunavunmi. Taimaali TB pittailijaaqtuq, havauhiqtuqtaqtuq, uvalu mamittaaqtuq, aulahimaaqtuq inungnun aanniaqtailinirnut ihumaaluutaujuq pijutaujuq ingilraanin, inuuqatigiingnirnin, avatinillu pidjutainnin. Tamna unniudjuti naunaiqtaa qangaraaluknitaq pihimajuq TBmik Nunavunmi, taja aannialaqihimajunun aulahimajuni TB aanniarutimi uvanilu TB nutqangajumi, qangannuaqlu qanuriliurutingit tautukhimajun amirinirni hiamitirnianilu kiudjutikkut hulidjutainnik.

Unniudjuti naunaijaqtait piliurutaa pilluaqtullu qanuriliurutit Nunavunmi Tuberculoisiskut Pinahuarutimi, ilaujullu ihivriurniit, ilitturipkaidjutit, havauhiqtuutit, aktuqhimajunun naunaijautinik, takujaqtuffaarutiniklu. Naunaijaqtait hivumuudjutit talvuuna pimmarighaqhimajumun ihivriurnirninun piniaqhimadjutini himaitirninnullu munaridjutinik, huli akhuuqhugu hiamitirnin kiudjutit avalittumik naamangittut nugutijaami TB. Aulahimaaqtun, ubluq tamaat TBkut aannialaqittailidjutit munaridjutillu iharianaqtun ikikliharniani hiamidjutinik aannialaqitailidjutillu hivunikhami aannialaqidjutinik.

Taapkualluat inungni naunaitkutit pidjutiuvaktun Tbkut qajangnarninik Nunavunni ihivriuqtauhimajun, ilaujut inugiakpallaarninik igluni, niqikhailliurnirnut angitqijaujunilu piraanginnaqtunik ingilraanillu aajjikkiiktitaunginnikkut. Hapkuat naunaitkutit naunaijaqtait iharianiit uuminga tamaat-kavamatkunnin uvanilu tamaat-inungnin pidjutikhamik pivaktuq avataanun aanniaqtailinirmut havagviinin kiudjutijaami aallanin pipkaidjutinik TBmik. Unniudjuti naunaijaqtait hivulliutijaujukhat hakugikharnikkut TB-kut pinahuarutimi, ilaujullu qilamik naunaijarnikkut nutqaqtinniarhimanikkullu hanaqidjutinik, pitquhikkut qajangnaittunik Ajuqhautini-ilitturihimadjutikkut munaridjutinik, aularaanginnaqtunik iliharutinik aanniaqtailinikkut ajuittunun inungnullu, nunallaani ilaupkaininik ukunanilu nunallaani-hivulliuqtaujunik piniarhimadjutinik, pimmarighaqhimajuniklu aulapkaidjutikhanik aulavikhakkullu angummadjutikhanik ikajuriami qilamik naunaijarnikkut hanaqidjutiniklu unghahiktuni pidjutainni.

Paannariigutit naunaijaqhimajut qitqaniittut hivumuudjutimun uvani TBmi nungudjataanun. Havaqatigiikhutik Inuit timiqutait, nunallaani hivuliqtit, kavamatuqatkut havaqatigijait, qaujihadjutit, kavamaungitullu katimajit ikajutaujt hivumuuqpalliadjutikhanut TBmik pittailitikhanik munaqidjutikhainiklu uuktuutikhanik ublumimut. Aulahimaaqtut havagutit, ihuaqhaidjutit, atauttikku kiujaarutit iharianaqtut pijaami hivitujumi ikiklijuummiqtirutinik TBmi pimmarigharnirninnullu aanniaqtailinirninun pidjutikhat Nunavunmiunnun.

Kangihipkaidjuti

Una Atanilluaq Nunalaani Aanniaqtailinikkut Havaktia tukliq ukiuq atuliraangat unniudjuti pitqujahimadjuti uvani Nunavunmi *Inungnut Aanniaqtilinirmut Maligaq* tunijuqlu tamaat-naunaitqutimik aanniaqtailidjutainni Nunavunmiunni. Uumani ukiup unniudjutaa turaangajuq TBmi, aulahimaaqtuq inungnun aanniaqtailinirnut ajurnavjaktuq Nunavunmi pidjutijuq angijunik hivuagun ublumilu hulaqutinik inungni, ilagiiktuni, nunallaanilu.

TB havauqhiqtuutijauttaaqtuq mamijauttaaqtuqlu hiamitiqtaaqtuq aannialaqidjuti, pidjutijuq uumanga qupirlumin *Mycobacterium tuberculosis*. TB ittaqtuq malruungni qanurittunik:

- TB nutqangajuq taamnaujuq taimaatun qupilruit timimungaqhimajut, pilluaqtukkut puvakkut, kihimi nutqangajut. Taimaatun inuit piligit TBmik nutqangjunik piqangittun mihingnautinik hiamitilimaittullu, aulahimajut kihimi qajangnaqtumik piliurninganik aullaqtiqtunik TBkut aannialaqidjutimik qakugu inuuhirningni. TB nutqangajuq ilihimajaujuqlu imaaton TB nutqangajuq imaaluunniit “hiniktuq TB”.
- Aulajuq TB aanniaruti piujuq innia TB qupilruit aulahimmaaliqtut hiamitiqhutik iluani timimi, inungmik aanniaqtiliqhuni. Aullaqtilluaqpaktuq puvangni kihimi hiamittaaqtuqlu aallanun ilanginnun timimi. TBkut mihingnarutit ilaqaqtaaqtun qalagutinik aulajaaqtuq 2-3 havainirnik, qalukhuqluni aungmik, unnummik aumaalungnirnik, hatqami ulurianarnirnik, hukiurnirnik unaguhungnirnikluunniit, qappakpalliaplutiklu. TB hiamitpaktuq inungmin-inungmut ikiakkut tamaitun kinali aulajumik TBiiqtuq qalakhuraangat, takjuraangat, atuujaraangat uqaraangalluunniit.

Tamarnik TB nutqangajuq unalu aulajuq TB aanniarniq havautiqtaatat havautinik. Havauhiqtauhimaitpat, TB nutqangajuq aullaqtiqtaaqtuq uvunga TB aanniarutimun. Aullaqtiqhimajuq TB havauhiqtauhimaitpat, aanniarjuummirutaujaaqtuq pidjutittaaqtuqlu ingattaqjuummihimajunun qanurittuni aannialaqidjutinik, aanniarvingmungaqtauluni huirutauttaaqtuqlu.

Una unniudjuti nalaumajuq uvunga Kanadami havagumanirmut piliuqhimajuq Kanadaup Kavamanganin uvanilu Inuit Tapiriit Kanatami (ITK) uvani 2018 nungutiriami TBmik talvuuna 2030kut tamaani Inuit Nunangani¹ uumanilu *Nunavut Tuberculosis Nungutirutaani Hulidjutimi Upalungajautimi 2020-2023* hivulliqtaujuq uumanga Nunavut Tunngavik Incorporated.²

Una unniudjutit ihuaqtuq ihumagiplugu una *Kanadaup Kavamanganin Tuberculosis Kiudjutaani (2025): Havakhimmaarniq Talvunga Tuberculosis Nungudjutaanun*, taamna tunngavikhaliuqtuq aulahimaaqtunik havaqatigiigutinik talvunga TBkut nungudjutaanun.

Uniudjuti ihuaqhaqtauhimajuq imaaton: aullaqtiqtuq naittumik naunaijautimik TBmik Nunavunmi, maliktaujuq tukihidjutimik uvani Nunavunmi TBkut pinahuarutimi, illitturipkaidjutit inungnik hulaqutihimajut aulahimajunin TBkut aanniarutinin uvanilu TBkut nutqangajunin, naittumik ukunani qangannuaq nunallaani-tamaat ihivriuhinirnik TBnik, tamainnin-naunaijautini ukunani inungnik naunaitkutinik TBnik, taimaaqtuqlu pivikhamik hivumuudjutinik naunaijaqhugin kitut aallaniklu pimmarighaqtaujukkanik TBkut munaridjutainni, amiridjutainni, pittailidjutainnilu pannariigutikkut. Tamainni unniudjutimi humiliqaarlu hailihimani, qanuridjutait pidjutit Nunavunmi naunaijqhimajun uqaqatgijaujullu pidjutikkut aanniaqtailinirmut inirutainnun TBmi uvanilu inungnun aanniaqtailinirmut munaridjutini Nunavunmi.

Naittuq Ingilraangnitarniani TBmik Nunavunmi

TB Ukiuqtaqtmi pilik hivitujumik pidjutaani. Angijuuq amigaqjuummirutaanik TBmi pidjutuuq ukunanga akturutinin Europeannin nunatiqhimajunin qiniqhiajinillu, ilangit aanniaqhimajun TBmin. Pilihaaliqtillugu 1900s, TB angijuuq aanniarnikkut qajangnaqtuuq Kanadami hivulliuvaqtuuq tuqudjutinik, amigaitpiaqtunik taimaatun "1926mi, atauhiq tamainni 14ni tuquhimajunik Kanadami pidjutihimajuuq TBmin." ⁴ TB tikitaa qulvahitqijaunirnianik Kanadaup Ukiuqtaqtuninganik akunngani 1940sni ukunanilu 1960sni talvani atauhiujuqmi tamainni pingahuujunik Inuinnarnik aanniarutiqaqtut TBmik, qulvahitqijaujuq naunaijaqhimajumik TBmik aktilaanganik nunarjuami.⁵

Una hivulliqpaaq ihuaqhaqtauhimajuni amirinikkut qanurinniani TBmi piliuqhimaniinnik avatquhimajunik 100nik najugait TBkut igluat aanniarvingni najuqviinnilu tamaani hivuraani Kanadami.⁶ Pitinnani havautikkut havauhiqtuutunik hailihimangittillugu, hapkuat igluat tunijun avaliingaartunik, unahuiqhirutinik, hilami aniirutinik, niqigiktuniklu niriidjutinik. TBkut aanniaqtut naunaijaqtauhimajun amigaittuni ihivriurutini atuqhutik hatqakkut iksuliini. Aanniarvik umiaq, C.D. Howe, pilik iksuliirutinik, ukiuuq tamaat aujami aullaqpaqtuuq inuinnait nunainnun kivataani ukiuqtaqtumi ihivriuhijaami TBnun aullaqtipkaqhugillu aanniaqtut hivuraanun nakuuhijaanginnik. Amigaittun Inuit pijun hivitujumik, pijumagitillugillu, aullaqtipkainirmik hivuraanun nakuuhijaqtuqhutik TBmin atuqtut ukiuni-amigaittunik avihimadjutinik ilangmingnin pitquhimingnillu. Atauhiq tamainni saivani Inungnik itpaktut nakuuhihariaqtuqvingmi. Taimaalu amigaittun qanganguraangat aivaktut, amigaittun kihimi utingittut. Una pidjutilik akhuurnaqtumik kugluknaqtumiklu hulaqutumik amigaittuni Nunavunmiuni.

Naunaiqtukhaqlu una TBkut amiridjutikkut havaguti pijuuq uvani angijuni inugiangnirnun aallanguqtirutinik Inuit pitquhiinni ihuuihinni, imaatun pitqujauhijumajunik akhuuqtumikluunniit nuutirutinik inuuhirnin nunamik taapkununga nunagiliqhugin igluqaqtumik pipkaidjutainniklu ahiniittunik iliharvingnik. Nunagiliqhugit igluqaqtunik pipkaijuuq piliuringinnik munaqhitkunnik ukiuqtaqtumi havagutilik TBkut amiridjutainnik amigaitpiaqtuni ukiunik tikittukhanun.

Aullaqtiqhuni nunguliqtumi 1940sni, havautikkut havauhiqtuutit TBmik kajuumiittumik hailihimaliqtun Kanadami. Taimaatun, hivituniit aanniarvingmiidjutit naiklujuummiqtuuq Kanadamilu akitilaangit TBmik ikiklijuummiqtuqtut. Inuinnarnut, aanniarvingmiidjutit hivugaani huli pitqujauhijumajut pijaami havautikkut havauhiqtuutunik, taapkua hailihimaliqtut ukiuqtaqtumi aanniarvingni 1970sni.⁵

Pingahut TBkut amiridjutit qanurittut iliuraqtauhijumajut aullaqtirutaani 1960sni:

- 1) aturaanginnaqtut BCG (Bacille Calmette-Guérin) kapuqhirutit pittailinirnun ingattaumajunik qanurittuni TBni mirraani nutaranilu;
- 2) amigaittuni ihivriuhinirni TBkut aanniarutini hivuagun atuqpaqtut iksuriinik nunallaani munaqhitkunni kingullikkullu ukuat qupilrukkut ihivriuqniit qalaknik, munarijauplunik havauhiqtuutunik TBkut aanniaqtunik aanniarvingni qaujiharirnullu aktuutihimajunik nunallaani; imaalu
- 3) amigaittuni ihivriuhinirni TBkut nutqangajuni atuqhugu una tuberculin uviningmi uuktuutimi, ukuningalu havautituqtirirninun inungnun pilingnut TBkut nutqangajuni nunallaami.

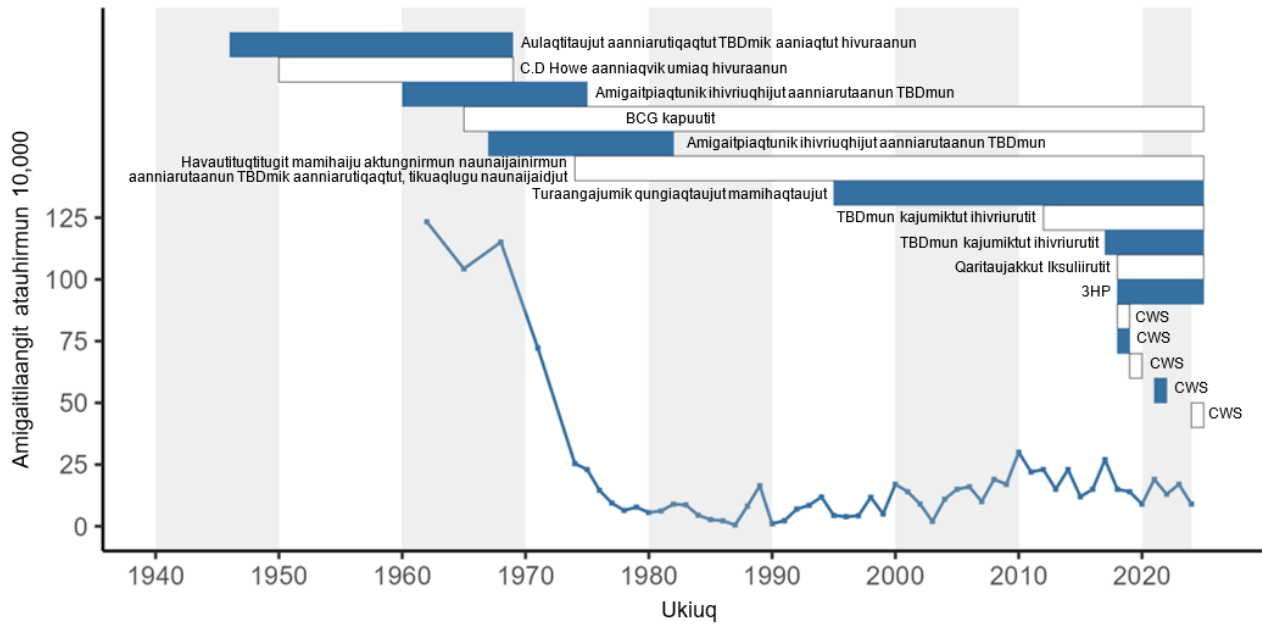
Hapkaut amirinikkut qanuriliurutit tunijun qajumitqijaujunik aktilaanginnik ikiklijuummiqtiqtunik titiraqtauhimajunik TBmun; una 90%mik ikiklijuummirutit pidjutivaktuni aktilaanginnik ukunani 15ni ukiuni.⁷ Taimaatun aktilaanga TBkut ikiklijuummirutaani, amigaittun ihivriuhidjutit TBkut aaniarutini uvanilu TBkut nutqangajuni taimaaqtitaujuq pilihaaliqtumi 1980sni, talvatuq pihimajaa auladjutaa, taamnalluaq pidjutiqaqqat, TBkut amiridjuti pinahuaruti.

Talvannga 1980snin, TBkut aktilaanga kajumiittumik angiklijuummiqtiqtuq, Nunavullu atuqhimajuq qakunguraangat TBnik hiamitirutinik atauhini malruungniluunniit nunallaani taimaatun. Ikinikhakkut, havagutit amigaiqtailinirnun TBkut hiamitirnia ilaqaqtaqtut akturutikkut naunaijautinik havautituqtipkarnirniklu inungnik pilingnik TBkut aaninarutinik. Turaangajut ukuallunni qakugunnguraangat ihiriuqhidjutinik, imaatun iliharivingni ihivriuhidjutit, pidjutaani hailihimakpata aanniaqtailinirmut havaktinik. Talvannga 2018min, TB amiridjutit havagutiqtuqpiatuq qaffiujuni hiamitiliqtuni nunallaani talvuuna ihivriuhidjutikkut tamatqiutinnuaqhugin nunallaamiutat. Akhuunaqtut hivumuudjutit pijun ilitturidjutini havauhiqtuidjutinilu TBnik Nunavunmi. Hapkut ilalgit hailihimajuni qaritaujakkuuqtukkut iksuriinik tamajanik tamainni nunallaani munaqhitkunni, qilamik ilitturidjutikkut ihivriurutinik uvani TBkut aaniarutinik (qalangmi ihivriuhidjuti) qilamiklu ilitturijuitkkut ihivriurutinik uvani TBkut nutqangajumik (auktarutikkut ihivriuhidjuti) ukunani aviktuqhimajuni ihivriuhivingni lqalungni Kangiqlirnimiluunniit.^{8,9} Nutaaq havauhiqtuutikkut pijaaqtuq imaa naittumik, 12nik-havautinik uvunga TBkut nutqangajunik (3HP havautinik) atuqtauliqtuq 2018mi.¹⁰

Ingilraangnitait TBkut ukiuqtaqtumi naunaijaqtait ihariaginiit ihuaqharnirnun TBkut amirinikkut havagutit nalaumajaanginnik ukununga TBkut pidjutainnik qanuraaluktut, Inuinnaait pitquhikkut uppiridjutait atuqtailli imaatun ukunani ukiuqtaqtumi aanniaqtailinirmut pidjutaani inuuhirni qanurinninginnik.

Amigaittun ihivriuhidjutit pijukhauvaktut nakuujullu taimaat pinia qulvahingmat talvani 1940sni- 1960sni. Tadja una TBkut pinia Nunavunmi qulvahilluangittuq qangatut kihimi pilik qakunguraangat hiamidjutinik imaalu amigaittun havauhiqtuutihimangittunik TBkut nutqangajunik taapkunanga hivuagan TBkut hiamitihimajunik. Pittailidjutainnik TBkut aannialaqidjutinik nauvalliajunik hiamitirirnun imaalu qakuguli nungupkaqtidjutilugu TB, ublumi TBkut amirinikkut havagutit pijukhat tamarmik nakuujukhat aularaanginaqtukhallu avatqullugit qaffiujunik qulinik ukiunik. Ikiklijuummiqtirutinik TBkut amiridjutinik havagutini pijaaqtuinnaq piqpiarutikkut pijaaqtuq naammakharutainnun inungni naunaitkutinik aanniaqtailinirnun Nunavunmi, taimaatun tautungnaqhivaktuni ingilraat TBnik aallani pivalliahimajuni ilanginni nunarjuami.

Naunaitkutaq 1: TB aanniaruti naunaitkutimi aktilaangani pilik ukiunginni pijunik TBkut munaridjutikkut havagutininik talvannga 1946min uvunga 2024mun.^{5,8-17} TBD: Tuberculosis Aanniaruti, BCG: Bacillus Calmette-Guérin, TBI: Tuberculosis Aanniarut, 3HP: naittuq havauhijutit ukununga TBI, CWS: Nunallaami-tamaat Ihiviruruti

TBkut Munaridjutit Nunavunmi

Aanniaqtailinirmut Havagvia (Anniaqtailinirmut) pilik Nunavunmi Tuberculosis Pinahuarutimik (una TBkut pinahuaruti), munarijuq tunidjutinik hivulluurutinik ihuaqhaidjutiniklu uvani TBkut pittailinirnun, amirinirnun, qaujihimanirnun ihuaqhaidjutainnun, munaridjutinik amiridjutiniklu Nunavunmi. Una havaakhaq, hivulliuqtaujuq Havagvianin Atanilluaq Nunalaani Aanniaqtailinikkut Havaktianin, ikajuqtaujuq naliinnin havaktinin havagvingmi piliuqtauhimajuqlu uumanga Inuit Inuuqatigiingnirnun Uppiridjutinin, Nunavutim *Inungnut Aanniaqtailinirmut Maligaani*, Hiमितiqtaaqtuuni Aanniarutinik Maliktakhani, una Kanadami Tuberculosis Atuinnaqtainni, hivulilutiujukhat naunaiqhijajut paananriigutikkut ukununga Nunavut Tunngavikkut Timingani (NTI), ukunanilu nakuutqijajuni hailihimajuni naunairutini.

Havagutit nungudjutaanun TBmik Nunavunmi ikajuqtaujuq tuniudjutinin amigaitunin paannarijajunin ilaujullu, kihimi kikliqangittut ukununga, haamlatkunnun, Inuit timigijainnun, Kanadaup kavamangani qaujihaijinilu. Taapkuat inungnun aanniaqtailidjutinin hulidjutit pijut uvani 2020-2023mi ilihimajun ikajuqtaujuq uumanga *Nunavunmi Tuberculosis Nungutirutaani Hulidjutimi Uplaungaijautimi 2020-2023*, piliuqtauhimajuq talvuuna havaqagititigutikkut havagutimi hivulliuqtaujuq NTIkunnin paannagiiktuhik GNkunnun (takulugu ilanga uvani Nunallaani-tamaat ihivriudjutikkut naunaitkutinin).

TBkut munaridjutit Nunavunmi ilalik:

- Ihivriuhidjutit munaridjutillu inungnik piqaqtunik aanniarutinik TBkut uvanilu TBkut nutqangajunik
- Aktuqnirnun ihivriurutait ukuallu hiamitirnirmi ihivriurutait
- BCG kapuutikkut pinahuaruti
- Atuqtauraanginnaqtuq TBkut iliharivngni ihivriurutini pinahuaruti
- Ubluqhiutikhat-kikliqaqtuni inungni aanniaqtailinirnut nutqaqtidjutinin imaatun turaangajunik ukuningaluunniit nunallaani-tamaat ihivriurutait
- Ilitturidjutinik katitirutit, qaujiharniit atuqatigiigutillu ukunani TBkut ilitturipkaidjutinik (amirinirnun) ilittuqhainirnun atugakhanik nutqaqtidjutinin
- Pinahuarutimi munaridjutit naunaijautinilu
- Nutaanguqtirutit hivulluurutinik uvani TBkut pittailidjutaani, munaridjutit amiridjutillu tautuktidjutiluni taja nakuutqijajunik havagutinik piqpiarutiniklu Nunavunmi
- Tuniluni pitquhikkut ihuaqtunik uvanilu nunallaami-tunnganiqaqtunik iliharutinik TBkut inungnun
- Tuniluni ajuiqhautinik TBkut ukununga aanniaqtaairnirnun havaktinin
- Ikajurutik qaujihainirnun TBkut
- Pimmarigharlugin ilitturidjutikkut angumadjutit

Aularaanginnaqtuq ajurnaqtuq imaa pipkainiq aularaanginnaruti aajikkiingniqarutilu TBkut pittailidjutaani, munaridjutini amiridjutinilu taimaittumi havaktini havguirutini ukunanilu hivitujuni havaktit ikilivangniinnik nunallaani. Amigaittun Aanniaqtailinirmut havaktit nunallaani ahinungauqattaqpaqtut Nunavunmiutaungittullu. Taimaatun, ilihamaniit uvani TBkut munaridjutainnik Nunavunmi aallatqiiktaaqtuq. Taimaalu, piliurniq uppiridjutinik inungnun nunallaanullu ajurnaqtuq ukunani ahinungauqattaqpaqtunun hivulliuqtauhimajuni aanniaqtailinirmut havaktini. Taapkunungalluaqlu TBmun, pidjutaani ingilraani atanniqtuqtauqpiqhijajunin havagutinin naunaittut TBkut munaridjutit qangaaluk, uppiringittumik aannirrimi munaridjutit, ihuigijajuniit,

irhiurnirnullu aularaanginnaqtunin ajuqhautinin pipkailidjuttauvaktut inungnun qiniriama qilamik aanniaqtailinirnun munaridjutikhanik.

Taimaatun, havalitqtipkainirnun aulahimaaqtunilu ajuiqhautini, ilaujullu pitquhikkut qajangnaittukkut ajuiqhautinik, havaktinun tamainni aktilaanginni iharianaqtuq pipkaijaami Aanniaqtailinirmu havaktiit upalungaittiaqhimajun havagiami ukunani TBkut pidtailidjutinun, munaridjutikkut amirnikkullu Nunavunmi.

Imaalu, pilik auladjutaitigun ajurnarutinik atadjut pimmarigharutini ilitturipkaidjutikkut angumadjutaani TBkut nunagijaujumi. Naunaitkutaaluni, aukkut ihivriuruti uvunga TBkut nutqangajumik havagutigijaujukhat qaujiharvingmi iluani 8nin talvunga 32nun ikaarnirni auktarmin. Taimaatun ihivriuruti ihuitqijaujuq nunallaanun pilgit tingmitiqarutinik atauhiinnarmik malruiqtuqhutikluunniit havainirmi. Munaridjutait TBkut pidjutittaaqtuq akturnaqtunik pijumadjutinik uqumaidjutiniklu inungnun, ilagijainnun, nunallaanulu uvunga aanniaqtailinirmut pidjutaanun. Pitqujauhijaujuq avaliingaaruti inungnun piqaqtut hiamittaaqtumik TB aanniarutinik, atuqtauraanginnaqtunik ihivriuhidjutinik, ubluq tamaat TBkut havautinik tunihimajut avatquhimajumi 4nin 18nun tatqiqhiutinun, aanniarivngmiitullu pijaanginnik hivumuqhimajunik munaridjutinik ihariagnaqtut pipkainirnun tamaat mamijaaginnik TBmin. Taimaalu, ilangit inuit pijariiqhimajungnaqhijun aallanik ajurnarutinik inuuhini ilitturijaugaangamik TBqaliqtut. Ajurnaruti ilaujullu inugiaqpallaangirnik iglumi, niqailluurniit, ipirailaiqhimanirniklu kinguvaqtittaaqtut qiniriama aanniarnirnun ikajuutikhanik inuit atuliraangata TBkut mihingnarutinik imaaluunniit ajurnaqhivaktuq inungnun maligiami avaliingaarutikhanun ukuningaluunniit ubluq tamaat TBkut havauhiqtuutinik. Malingidjutait pidjutittaaqtuq qajangnaqtunik pidjutinik: inuit piqaliqtaqtut ingattaqhimajunik qanurittunik TBmik, mamiharniaqtuq kajumiitqijaujumik, piqalirniaqtuqluunniit havautinin-ikajuutilimaiqtumik TBmik. Qajangnarniit angiklijuummiqtumi TBkut hiamitirnia ingattaqtaqtuq.

Ikajuriami pijupkaiplugillu inuit aulahimmaarutainnik TBkut havauhiqtuutnik, malruuk qanurittuk inungnun ikajuutikhat piliuqtauhimajut uvunga TBkut munaridjutainnun pilaqhuutainnun pipkaidjutainnullu. Pilaqhuutit ikajuutaujut akhuuqhainirnun inungnik maligiami havauhiqtuutinun; naunaitkutat ilalgit titiqqanik niuvrutikhanik niuvvaavingni, nakhaqtautit-hivajautinun auladjutikhainnun, hunaliuqtakhanik ulapqiujanikluunniit, iglumun inungmulluunniit munaridjutikkut hunakhat. Pipkaidjutit taapkuangujut mikhilaaqtittaaqtun ungummidjutinik havauhidjutikhanun iniqtirninganun; naunaitkutit ilalgit taxi-kut ukualluunniit kaasaliikhakkut niuvrutikhat, aikhirutinik qajruharutimun naunaijaqtakhat inuup ilgunganin, qunnigaqpiqluni TBkut havautiturniit aihimavingmi piqarluni nakuunik niqijakhanik niuqqatakhaniklu, ikajurlugillu inuit pijaamingnik aallanik havagutinik imaatun niqinun/igluunun ikajuutinik.

Ajurnavjaktuq aturutikhanilu hanaqidjutikhanik ukununga aanniaqtailinirnun munaqhinun havaktiinni avaliittumik ihuaqhaijaami inungnun ikajuutikhainnun inungnun ilitturijauhijaujunun aanniarutiqaqtut TBmik. Pidjutinganun, inungnun ikajuutikhainnun pinahuarutini pivallialiuqhimajut paannariigutikkut imaatun NTIkunnin niqikhanik puuqtuqhimajunik pinahuarutimi, iharianaqtut pipkaijaami inuit tamaat mamittaaqtut TBmin.

Aulajuq TB Aanniaruti Nunavunmi

Aulahimmaqtut katitirutit, qaujiharutit, naunajairutillu TBmi iliuttuirpkaidjutinik iharianaqtuq hivuliluriami pinahuarutimik, atugakhanik havagutainniklu. Una ilanga tunijuq naittumik naunajautimik TBkut hivituniinni pidjutinik Nunavunmi, inungnun ilitturijauhimaqut pilgit havauhiqtuutimajullu aulajumik TBkut aanniarutimik.

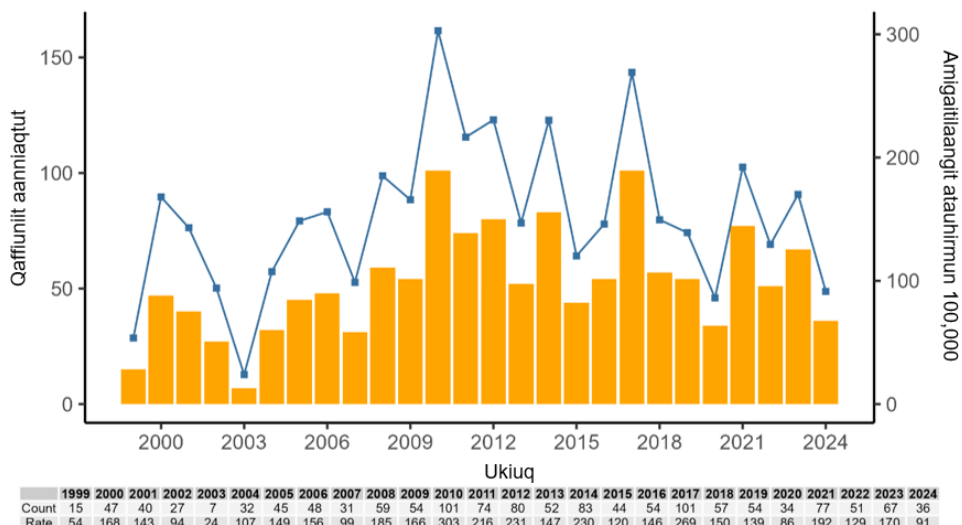
Talvanga 1999min, qaffiujut aulajunik TBkut aanniaqtut aallakkiiktuq ukunga ikitqijanin 10nin aanniaqtunin ukununga avatquhimajunun 100ni aanniaqtunun ukiumi.

Aktilaangit, kihianin ukunani aulajuni TBkut aanniaqtuni naunajautinin amigaitilaanginnik, aajikkiiingniqalluaqtut ukunani aallakkiingni ukiuqni inungiagnirniluunniit. Hamani, aktilaangait pidjutijuq ukiuq tamaat qaffiujunun nutaani aulajuni TBkut aanniarutinik atauhirni 100,000 inugiagnirni (Naunaitkutat 2). Nunagijaujumi aktilaanga aulahimajunik TBni ukunani 1999mi uvanilu 2024mi ittuq qujaginnaq 24nin talvunga 303nut aanniaqtunun atauhirni 100,000 inugiagnirni. Ilanginni ukiuni, atauhiq malruukluunniit nunallaani atuhimajut angijunik hiamitirutinik. Hiamitirutit atauhirni nunallaami pidjutijuq qilamik amigairutinik uvani nunagijaujumi aktilaanganun. Imaatut, hiamitiarniq uvani 2017 angiklijuummiqtaa aanniaqtunun amgaitilaangani uvungaa kingulirmin ukiumin uvunga tikinnuaqhugu 50% aktilaanganilu imaatun 80%mik.

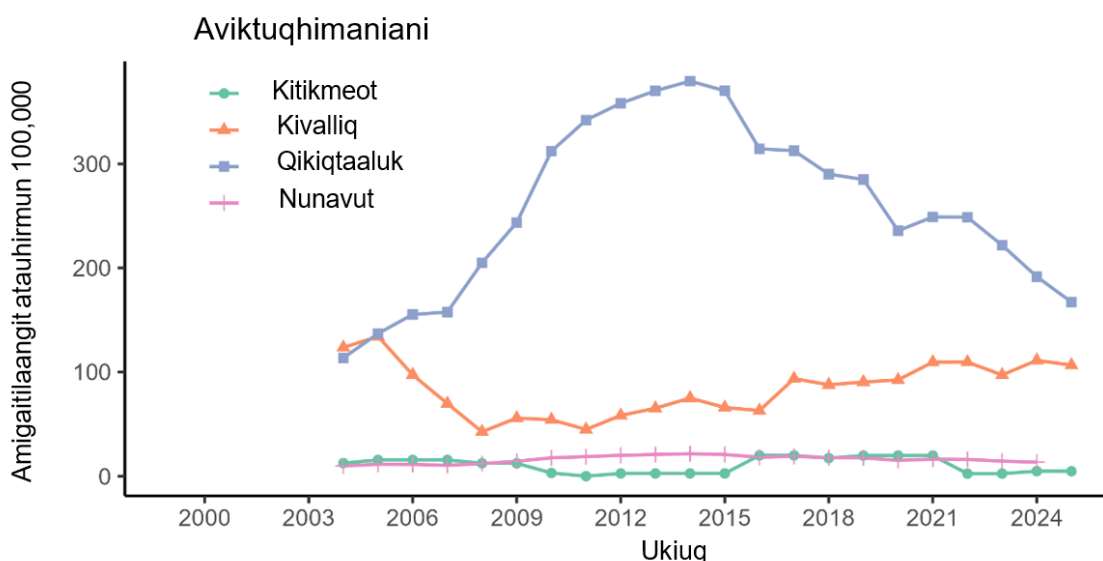
Taapkualluat Naunajaqtauhimajut

- Tamainni ukiuqtaqtumi aktilaangit aulajunik TBkut tautuktijuq kajumiittumik ikiklivalliadjutaanik.
- Aktilaangit aulahimajunik TBkut tautuktijuq ikiklivallianganik uvani Qikiqtaalungmi unattaq aktilaanga tautuktijuq amigaiqjuummiqtirnianik uvani Kivallirmi.
- Inirmiit angutit pilgit qulvahitqijaujumik aktilaanganik aulahimajunik TBkut taapkunanga inirninin arnarnin nutaqqanilluunniit. Amigaitqijait aanniarutini ilaujun uvani 15-54 ukiuqtaqtuni.
- Amigaitqijaujut TBkut ilitturijauhimaqut ukunani Inuinnarni.
- TB puvangni atuqtaulluaqpaqtuq qanurinniani TBmi.
- Amigaitqijaujut aanniaqtut ilitturijauhimaqut talvuuna akturutikkut naunajautinin imaalu inuit pilgit TBkut minghinnarutinik qiniqhiagaangata munaqhini ikajuutinik.
- Havauhiqtuutikkut iniqturutait qulvaniktuq ukunani aulajuni TBkut aanniaqtuni.

Naunaitkutaq 2: Aulajut TBkut aanniarutit (aupajangajuni titirarviinni) aktilaanganilu (arjiqtami nalrujumi) Nunavunmi, 1999-2024.

Naunaitkutaq 3: Una 5ni-ukiuni aulahimajuq aturutimi aulajumi TBkut aktilaangani Nunavunmi ukunanilu pingahuni avikturniinni

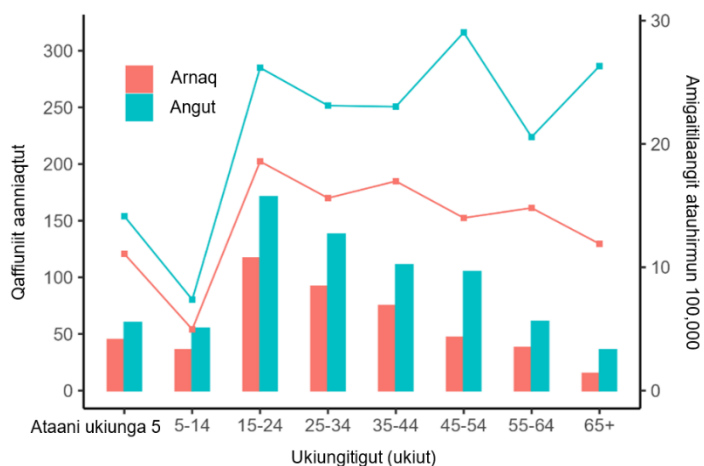

Pidjutigaluaqhutik aktilaanginni aallanguqtiqaktuni ukiumin ukiumun, tamainni ukiuqtaqtumi aulajunik TBkut aktilaangit tautuktijut kajumiittumik ikiklijuummirnirmun talvanga 2015 (Naunaitkutaq 3). Amigaitqijaujut aulajut TBkut aanniaqtut (80%) pijut Qikiqtaalungmin. Aktilaanga Qikiqtaalungmi aulahimmaqtumik qulvahitqiaq ukunannga aallanin avikturviinnin kihimi tautungnaqhijuuq ikilijuummirnirmik talvanga 2015min. Imaattauq, aktilaanga Kivallirmi tautuktijuuq kajumiittumik amigaiqpalliajunik. Aktilaanga Kitikmeoni ikiqtijauhimaavaktuuq tamainni.

Tikinnuaqhugu 85%mi uvani Nunavutim inugiangningani Inuinnaujut imaalu tikinnuaqhugu 99%mik ukunani aulajuni TBkut aanniartuqni ilitturijauhimaajuni Inuinnarni. Taimaatuugaluaq TB hulaqutijaaqtait qujaginnaq ilanganik timimi, pilluaqtajuq qanuqtut TBmi Nunavunmi una puvakkut TB (92%), hulaqutijut puvangnik.

Naunaitkutaq 4 tautuktittuuq qaffiuaakhainnik uvani aulajunik TBkut aanniaqtunik aktilaangininklu talvanga 2005min uvanilu 2024min arnaujukkut/angutaujukkut ukunuunalu ukiuqaqtukkat katimajuni. Aulajuq TB ilitturijauhimaajuq tamainni ukiuqaqtuni katimajuni. Amigaitqiat anniaqtut (70%) unniqtauhimajun ittun uvani 15-54 ukiuqaqtuni (qitqani ukiuqatut imaa 30nik ukiunik). Amigaitqijaujut aulajut TBkut aanniaqtut (60%) angutaujut amigaitqijallu angutit arnanin unniudjutaujun tamainni ukiuqaqtuni katimajuni. Qulvahitqijaujuq aktilaanga aulajumi TBmi ittuuq angutini uvani 45-54 ukiuqaqtuni katimajuini. Tukliq qulvahitqiaq aktilaangani ittuuq angutini uvani 15-44 uvanilu 65+ ukiuqaqtuni katimajuni.

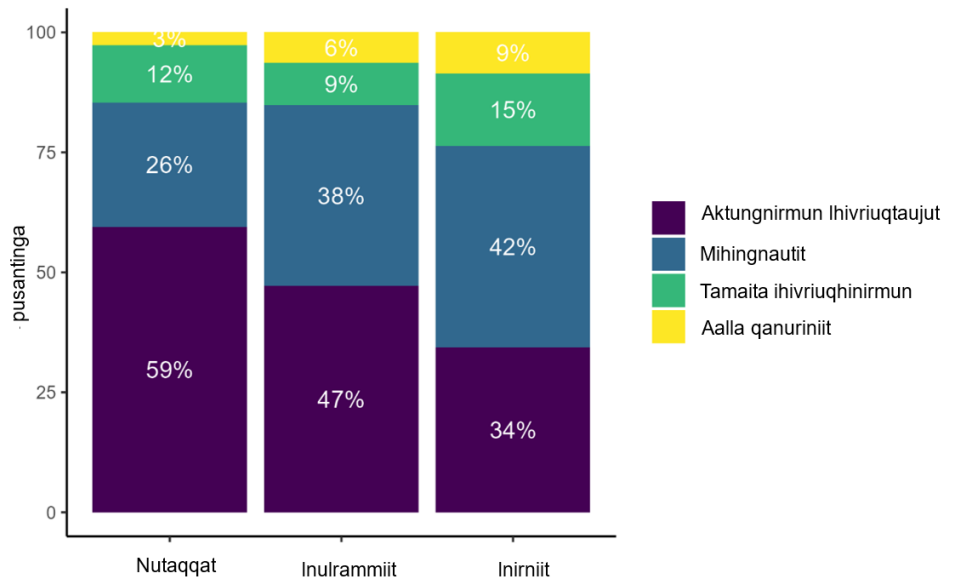
Naunaitkutaq 4: Aulajut TBkut aanniaqtut (uvani tirarvingni) aktilaanginnilu (nalrujuni) uvuuna

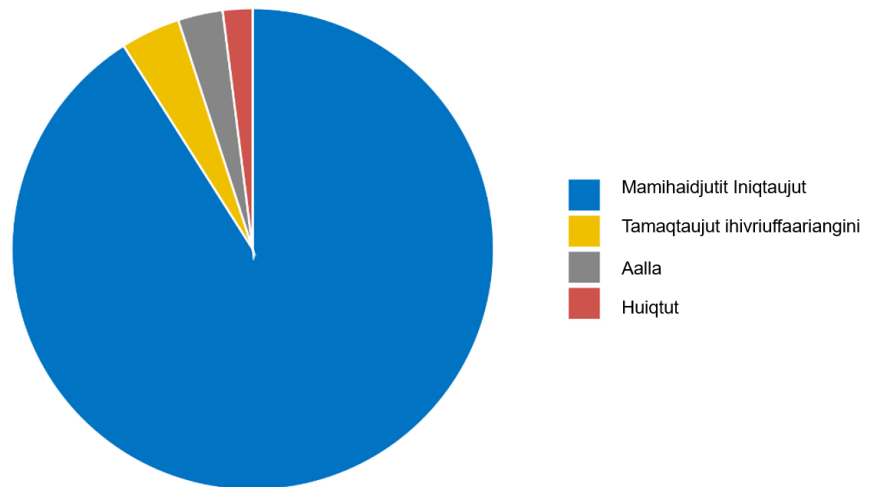
Taapkuat aktilaangit aajikkiivjannuaqtut ukunani angutini arnanilu ukunani nutaqqani. Tamainni, inirniit angutit pilgit qulvahitqijaujunik aktilaangani aulajaumi TBmi taapkunanga inirniini arnani nutaqqaniluunniit. Una aulaniaq aallanguqluaqhimaittuq ukunani qaangiqhimajuni 5ni ukiuni.

Tamainni, hivulliq qanuruliuruti ukunani aulahimajuni TB aanniaqtuni ilitturidjuti nutaqqani inulrammiinnilu pijuq talvuuna ihiriuraanginnarutikkut inungnik qanittumik aktuutihimajunik uumunga aulajunik TBkut aanniaqtumin. Imaattaq, amigaittun aanniaqtut inirnimi (42%) ilitturijaujun tavuuna takujaunirnik TBkut minghingnautini munaridhimin. Tamaita ihivriurnikkut kituni imaattutkiaq nunallaami tamaat ihivriuqhinirnik imaaluunniit havakitunik ihivriuqtaujut (imaakiaq, havaktinun ujaraghiurvingni, munaqhitkunni, hivitujuni munarijauvingni, aallanilu), tunijut ilitturidjutinik imaatun 9-15% aanniaqtuni, pidjutikkut ukiuqatuni katimajuni. Aallat qanuqtun ilitturidjutinik ilalgit qiniqhiaungittunik nalvaarutinik imaatun ilitturidjutinik TBnik ihumagijaungittumik uvani ihivriuqtilugu aallamik aanniarnikkut pidjutaanik (Naunaitkutaq 5).

Naunaitkutaq 5: Aulajuq TB aanniaruti ilitturijaujuq qanuqtut uvuuna ukiuqaqtukku katimajunik Nunavunmi, 2005-2024. Nutaqqat: <15 ukiungit;

Amitaitqijaujut aulajunik TBkut aanairutinik (91%) iniqtait havauhiqtuutit. Ikitqiat 4%mi uvani aulajunik TBkut aanniaqtunik tammaqhimajun ukununga takuujauffaarnirnun hivuagun iniqtinnaatik havauhiqtuutinik. Imaakiaq 3% aulajunik TBku aanniaqtunik huiqtut iniqtinnaatik havauhiqtuutinuk, kihimi tamaita huirutit pingittun TBmin. Aallat inirutit ilaqaqtaarniarungnaqhijut nutqaqtittaaqtait havauhiqtuutit pidjutainni malilluaqhimaidjutainnin ukunangaluunniit ihuirutinik hulaqutinin (Naunaitkutaq 6).

Naunaitkutaq 6: Havauhiqtuutnik inirutit uvani aulajuni TBkut aanniaqtuni Nunavunmi, 2005-2024

TBkut nutqangajunik Nunavunmi

Una ilanga tunijuq naittumik naunaijautimik nutaanik ilitturijaulihaaqtunik TBmik nutqangajunik ilihimajaujullu "hiniktuq TB". Ilitturipkaidjutit tunihimajut hamani talvannga 2020min talvani TBkut nutqangajuni unniutiujaalirmata Nunavunmi.

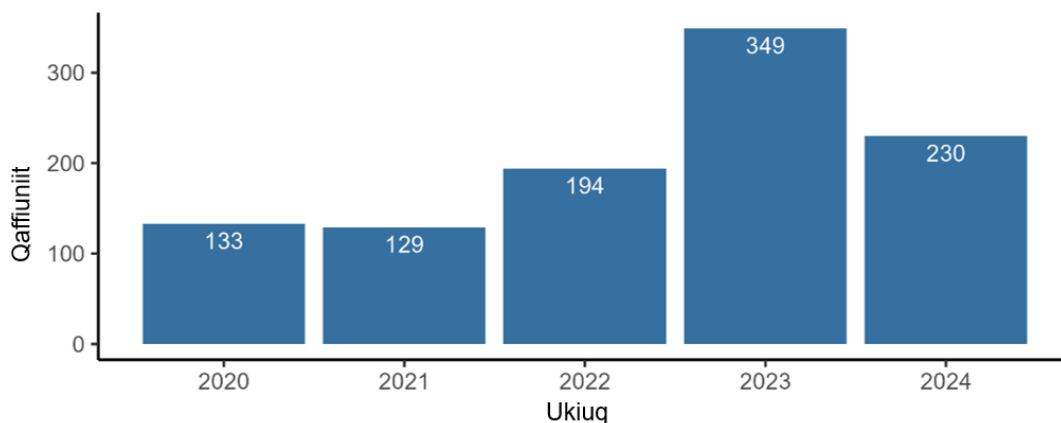
Inuit pilgit TBmik nutqangajunik taungnaittut mihingnautit hiamitirutiqangittullu. Kihimi, akhuurnaqtuq havauhiqturiami TB nutqangajut pidjutaanin aulahimaaqtunin qajangnaqtumi pivalladjutaani aulahimajumik TBkut aanniarutimik. TB nutqangajut ilitturijauhimaajun talvuuna aktunnikkut naunaijarutainnik ukunani aulajuni TBkut aanniaqtunik, talvuunaluunniit turaangajunik ihivriuhidjutinik pidjutainnik ukununga ilihiaqtunun-ukiuqaqtunun nutaqqanun, qajagijaujunun havaktinun aallaniluunniit qajagijaujunun inungnut.

Taapkualluat Naunaijaqtauhimajut

- TBkut nutqangajut takunnarutiqaangittun mihingnautinik naunaijaqtaujullu taapkunuunga aallakkiingnin ihiriurutini qanurittuni.
- Amigaitqijat TBkut nutqangajuni naunaijaqtaujut uvani Qikqtaalup avikturviani.
- Aktilaanga ilitturijaami TBkut nutqangajunik qulvahitqiaq nutaqqani hapkuangungnittuni inulrammiinni inirniiniluunniit.
- Taapkuat atuqtaujut ihivriurnirnun qanuriliurutit pilluaqtaujungnaqhijut ilitturijaami TBmi nutqangajunik nutaqqani aallanin.
- Piqarungnaqhijuq ilitturijauhimaaittumik TBmi nutqangajuni ukunani inirniin inulrammiinnilu.
- Havauhikkut iniqhimadjutit qulvahiktut taapkunani ilitturijaulihaaqtuni TBmik nutqangajunik.

Ukunani 2020mi 2024milu, amigainnit nutaanik ilitturijauhimaajunik TBmi nutqangajuni aallakkiikhimajuq qitqani 130min talvaunga 350mun atauhirmi ukiumi (Naunaitkutaq 7). Taimaatun, amigainniit nutaani ilitturijauhimaajunik TBmi nutqangajuni niriuktaujuq amigaijuummirluni tamaatun ihivriurnikkut havagutit angilijuummiiqtitaupkata, pilluaqpaktut nutaat aanniarutit aulajumi TBmik ilitturijaukpata nunallaami. Pimmarighaqtajun ihivriurutit 2023mi 2024milu pijut pingahunu nunallaani (Pangnirtung, Mittimatalik, Naujaat), pidjutijuq ilitturidjutinik qulvahitqianik amigaidjutinik TBmi nutqangajuni taapkunani ukiumi.

Naunaitkutaq 7: Nutaq ilitturijaujut TBmi nutqangajuni

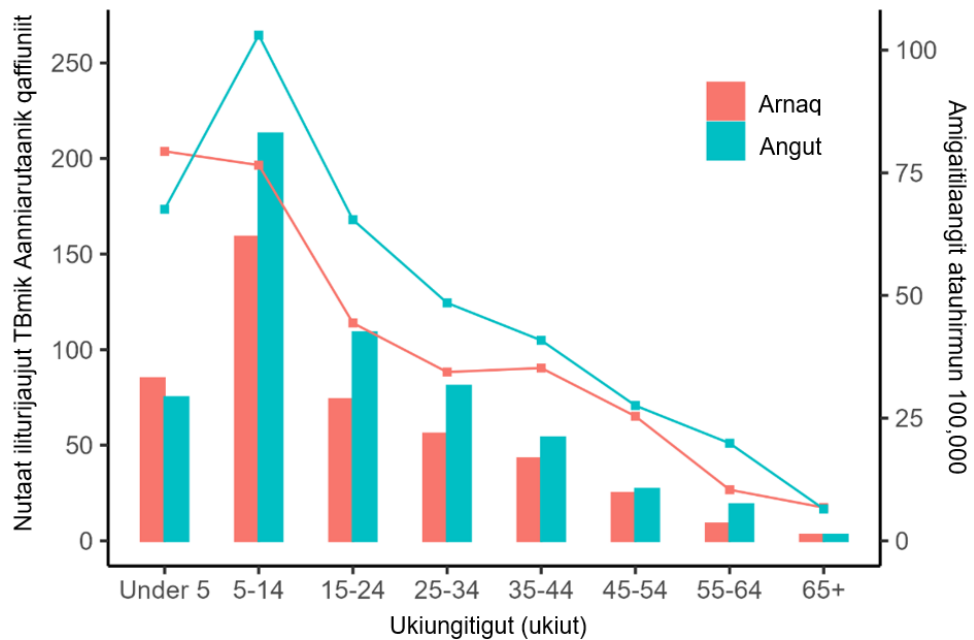

Amigaitqijaujut unniqtahimajun TBmi nutqangajuni (60%) tahamanga Qikiqtaalungmin piqaqhunik qulvahitqijaujunik aktilaangani aulahimajumi TBmik. Una Kivalliq unalu Kitikmeonilu aviktuqhmaniit pipkaijut ukununga 38% uvanilu 2% TBmi nutqangajuni, taimaatun.

Amigaitqijaujut 80% nutaani ilitturihimadjutinik TBkut nutqangajunik iniqtut havauhiqtuutunik; 10% iniqhimangitait havauhiqtuutit; aallaalu 10% naliak aullaqtingittut havauhiqtuutnik ukualluunniit havauhiqtuutikkut naunaitkutait iniqtauhimangittut.

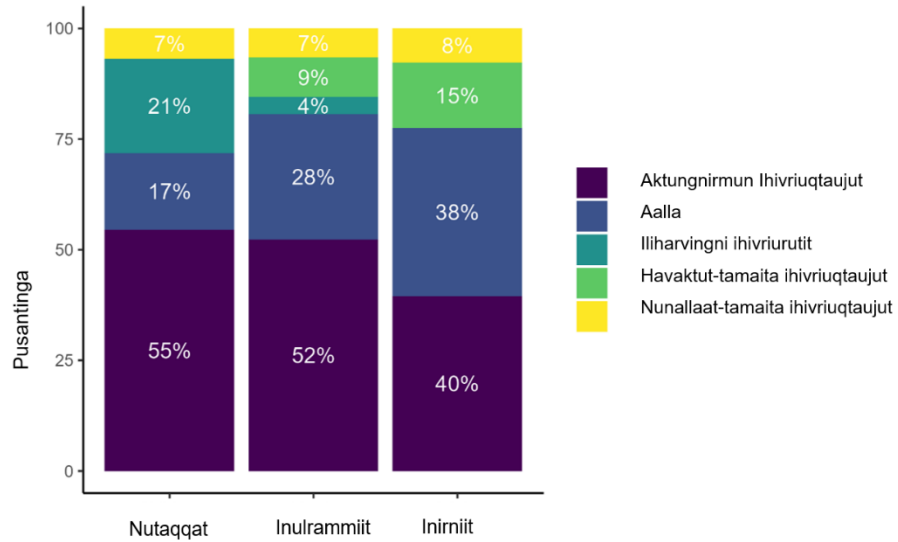
Imaakiaq 55% ukunani TBmi nutqangajuni nalvaaqhimajun angutini. Tamainni, amigaittun nutaqqat (48%) ilitturijaujut pilgit TBmik nutqangajunik aajjikkuhiurnirmun inulgammiiinni (17%) ukunaniluunniit inirni (34%). Nutaqqat, inulrammiit inirniillu taapkuangujut nutqaqhiujut 15nin ukiunin, 15-24 ukiuni uvanilu 25+ ukiuqaqtut, taimaatun. Akitilaanga ilitturijaami—taamnaulluangittumi aktilaaqpianik TBkut nutqangajunik—qulvahitqiaq nutaqqani hapkuangittuni inulrammiinni inirniinniluunniit (Naunaitkutaq 8). Taimaittungnaqhijuq nutaqqat ihivriqtaulluarungnaqshivangamata TBmun nutqangajumun aallanit. Taimaittukkut, pidjutaani ukiuaqutmi pidjutini igluni Nunavunmi, atauhiq aulajuq TBkut aanniaqtuq pilluaqaqtut amigaitqianik nutaqqanik iglumi inirniungittuni atiqtauhimajut aktuqtauhimajun. Taimaau, iliharivngni ihivriurutit tunivaktuq ilitturidjutinik TBmi nutqangajunik nutaqqani inugiangnirni. Aihikkut, naunaijarniit inirniupt qanittut igluqatigiingittut aktuqpaktait iniqtiqhimaaittaqtut.

Naunaitkutaq 8: TBmi nutqangajut (titirarvingni) unalu aktilaanga (nalrujut) ilitturinirmun TBmi nutqangajuni uvuuna ukiuqaqtukkut katitiqhimajuni Nunavunmi, 2020-2024

Avatqhimajut nappaanik TBkut nutqangajunik ukunani inirni ilitturijauvaktut uvuuna atauttikku qanuriliurutikkut aallanin akturutikkut naunaijautinin ilaujullu ihivriuhinirni qajangnaqtuni inungni, havaktunik ihivriuhiniq, qiniqhiajaungittumi nalvaarutini ukunanilu inungni tukhiqhimajun TBkut ihivriurutinik, (Naunaitkutaq 9). Naittumi-naunaijautimi, ukuat ilitturijauhimgittut TBmi nutqangajuni qulvahilluarniarungnaqhiut inirni inulrammiinnilu nutaqaungittuni.

Naunaitkutaq 9: Ilitturidjutikkut qanurittut uvunga TB nutqangajuni uvuuna ukiukku katimajuni Nunavunmi, 2020-2024. Nutaqqaq: <15 ukiungit; inulrammiit: 15-24 ukiungit; iniriit: 25+ ukiungit.

Nunallaami-tamaat Ihivriurhiniq Tuberculosismun, 2022-2024

Pimmarighaqtaujut ihivriurhidjutit TBmun angijut ilaujut uvani TBmi kiudjutinun Nunavunmi. Ihivriurhiniit pijut ilitturiijaami havauhiqturiamilu aulajunik aanniartiniq pilihaaqhimajunik aanniarutimi aannialaqirjuaqtinnagin hiamitiqtaaqjualaqqinnagulu. Ihivriuriniit ikajuqtullu ilitturiijaami havauhiqturiamilu TB nutqangajunik (TBI) unaluunniit “hiniktuq TB) taimaatun aulaaqtiqtaaqut qakugu inuuhirmi.

Amigaittuni ihivriurhidjutit imaakiaq nunallaami-tamaat ihivriurhidjutit (CWS) uqaqtautaaqtuq pijukhaujuq taimaitpat tahamaniittut amirinikkut havagutit imaatun ihivriurhinirnun aktuqhimanirnun ukunaniluunniit qajangnaqtuni inungni ihumagijaukpata angummadjutingittut amirijaami hiamitijuummurtainnik TBmik. Turaangania ukunani CWS munaqhiliarutini ihivriuriami tamaita tamatqinnuaqhugilluunniit inuit nunallaami TBmut. Talvanna 2018min, CWS atuqtauhimajuq siksiujuni Nunavunmi nunallaani: Qikiqtarjuaq (2018), Tikirarjuaq (2018), Kinngait (2019), Pangnirtung (2023), Naujaat (2024), unalu Arviat (2025 aulahimmaaqtuqlu). Ukuat CWS munaqhiliarutini pijut Pangnirtungmi Naujaamilu kiudjikkut TBkut hiamitirnianik iliuraqhimajullu uvani naunaitkutaani 1.

Naunaitkutaani 1: Naittuq-naunaitkuti unvai nunallaami-tamaat TBkut ihivriurutiit ukunani 2022-2024

Nunallaaq	Atauttimut Inugiangniq	Inugiangniit tikitaujukkhat	Hivitunia Nunallaami-tamaat Ihivriurhinirmi (CWS)	Ilaujut turaangajuni ihivriurhidjutit (%)	Inuit ilitturijauhijutit TBmik uvani CWS	
					Aulajuq TB	TB Nutqangajuq
Pangnirtung	1,600	1,200	12 havainiit	96%	6	69
Naujaat	1,450	1,000	6sit havainiit	89%	<5	24

Hapkuat CWS munaqhiliarviit ilitturipkaqtaujun ikajuqtaujullu talvuuna *Nunavunmi Tuberculosis Nungutirutaani Hulidjutimi Uplungajautimi 2020-2023*² uvanilu angijuni paannaqatigiigutini haamlatkunni, GNkut havaktiinni, kavamatuaqtukut havagviinnin, (PHAC, NML, ISC, unalu CRC (Naunaitqutaq 2)).*

Naunaitkutaani 2: Naittuq-naunajautaa uvani 2022-2024 CWS paannarijainnik havagutainniklu

Paannarijaa*	Havagutaa uvani CWSmi
Haamlatkut	Inikhat munaqhiliarvingmi; hivullurutiit nunallaani ihumagidjutainni uvani CWS upalungajautimi atuqtipkainirnilu; paannariigutiit nunallaami ilaupkaidjutikkut hulidjutini
NTI	Manikhat: hivullurutiit atuqtaipkainirnun Inuit Qaujijamatuqanginnik uvani CWS upalungajautini atuqtipkailirniinullu; pitquhikkut qajangnaittukkut ajuiqharniit ukununga munaqhiliarvingmi havaktinun; paannariigutikkullu nunallaani ilaupkaidjutini hulidjutini
PHAC	Havaktiit qaritaujakkuullu ikajuutinik ukunani aanniarutitiliqijikkut, qaujiharvingmi ilitturipkaidjutini, aulapkaidjutini auladjutinilu
NML	Havaktiit qaritaujakkuullu ikajuutinik ukunani qaujiharvingmi ilitturipkaidjutini
ISC	Manikhat; havaktiit qaritaujakkuullu ikajuutinik ukunani munaqhini auladjutinilu
CRC	Havaktiit qaritaujakkuullu ikajuutinik ukunani aulapkaidjutini auladjutinilu

* NTI= Nunavut Tunngavik Incorporated, PHAC=Public Health Agency of Canada, NML=National Molecular Laboratory, ISC=Indigenous Services Canada, CRC=Canadian Red Cross.

GNkunni Aanniaqtailinirmut	Tamainni ihuaqhainirnun aulapkaidjutinilu; munaqhiit havaktiit; inngnun aanniaqtailinirnun munaridjutainnik aanniaqtunik akturutiniklu; tuhaumapkaidjutinik; pinirnik tamajanik; IT aulapkaidjutit

Atauhiq akhuunaqtuq pidjuti tuninirmun nakuujumik inirutikhani uvani CWS una havaqatigiiguti haamlatkunni, nunallaamiutanun ukunanilu Inuit timinginni imaatun atauttikku-piliuriami atuqtijaamilu aanniaqtailinirnun akhuurutit nunalaamilu ilaupkaidjutit uvani TBkut. Taimaitkaluaqhuni aviktuqhimanirmi aanniaqtailinirmut akhuuqhainiq TBkut ilaujuq havagutini TBkut pinahuarutimi, CWS aanniaqtailinirmut akhuuruti hulidjutit pijut kitumun nunallaamun uvanilu nunallaani ilaupkaidjutit hakugikhijuummiqtut. Una CWS tunijuq tautukvikhamik amigaijarutinik kangiqhidjutinik, ikiklilaaqtirninun ihuiginirnik amigaijaqhugillu inungnun katidjutinikkut TBkut.

Aanniaqtailidjutikkut akhuuqhainiit uvanilu nunallaani ilaupkaidjutikkut hulidjutit uvani CWS ilaqaqtaqtuq kihimilu kikliqangittut ukununga:

- Kiudjutigilugin apiqhuutit ihumaaluutillu TBkut talvuuna nalautikkut apiqhidjutikkut naalaktakhat, inungnun tuhaumapkaidjutikkut iliuraqhimajut piqaqtumik TBkut itquumajunik, ukunanilu kangiqhipkaidjutikkut niuvvaavingni
- kalaliqtukku akittaqtikkut nutaqqanun kaingiqhidjutikhanun TBmik pittailidjutaanullu
- Inirnikhani hulidjutainni atauttikku uqautijaamingnik atuqhimajamingnik inuuhirmingni unipkaanikluunniit TBkut
- TBkut-ihumagidjutikkut nunallaani niriapkaidjutit niqainnarnik angikliharnirnun inungnun katidjutikkut mighaagun TBkut

Ihivriuhiniq pijaaqtaqtuqaqtuq ilitturijaami inungnik TBkaqtunik havauhiqtuutigijaamilu qilamik. Kihimi, upalungaijarniit atuqtipkailiriit uvani CWSmi ajurnaluaqtuq havagutikhaq. Una CWS ihariagijuq akhut manikhanik, havaktikhanik, tamajanik, munaridjutiniklu aturutikhanik, ukuningalu ihuaqhaidjutinik ilaupkaidjutinilu nunallaami. Qanuriliurutikhat munaqhinun inikhat iglukhallu munaqhini havaktini nunallaami kikliqaraanginnaqtut. Amigaittut munaqhit havaktiit ukuallu munaqhivingmut tamajakhat iharianaqut tikittukhat tingmitikkut qakunguraangat ahinin aviktuqhimanirmin. Hilarlungniq, talavnlluaq ukiakhami ukiumilu, qajumiiqtittaaqtait agjarutit munaqhiliarvingmilu aulapkaidjutait. Ukuat munaqhivingmi havaktiit pijukhat ajuiqharutinik pitquhikkut ilihimadjutinik ukunanilu munaqhivingmi aulapkaidjutainnik. Munaridjutit ilitturipkaidjutinik piliuqhimajut talvuuna CWSkut pijukhaq aallaniklu havaktikhanik ukuningalu aanniaqtailinirmut ilitturipkaidjutinik muanridjutikkut aulapkaidjutikhanik. Tamainni, ublukhait aulapkaidjutikhallu uvani CWS hulaqutittaaqta tuniudjutit aturaanginnaqtuni munaqhijutinik imaaluunniit ukunani nunallaani havagutinik pinahuarutiniklu. Taimaatun nunallaat anginiit angiklijuummiqtirutainni, ukuat upalungaijautit atuqtipkaidjutillu uvani CWSmi ajurnaqquummiqpaktut atuqtakhallu iharianaqhiplutik.

Pidjutainni tamarnik ikajuutinik kikliqarutiniklu uvani CWSmi, tunnganiqarnianilu atuqpakhimanirni pihimajun ukunani kingulliinni havagutini, hivunikhani ihivriurnirnun havagutit pijukhaujun ikitqijanik aturutini- atuqpiarutainnik aularaanginnarlunilu talvunga TBmi nungudjutaani, ilaujuqlu angitqijamik akhuurutimi uvani qajangnaqtumi-tunnganiqaqtunik ihivriuhidjutini.

Ukuat Inungni naunaitkutini uvani Tuberculosis Nunavunmi

TB hulaqutihimajut amigaittunik kinguliriiktunik Inuinnarnik ilagiiktunik. Ilangit inuit pivaktut TBmik atauhiinnaungittumik inuuhirmingni. Taimaatun nutaat pidjutit TBmik Nunavunmi tadsa pilluarungnaiqtut, TB aulahimajuq nuutiqhimaquqlu humulli aviktuqhimanirmi amigaittuni ukiuni.

Nunavunmi, akhuunaqtun inungni naunaitkutini TBmik pidjutijun hiamitirnia ajurnaitqijamik ilalik inugiakpallaarnirik igluni, higaaqpallaarnirik niqikhailliurnirnullu, taimaa ajurnaqtumik huli amigaitpaallaqtut Nunavunmi pillualiqpaktullu katitiquhutini atauttikku ilagiiktuni.

Inuit Tapiriit Kanatami Inuit Tuberculosis Nutqaqtinnahuaqhugu Pidjutaa ilitarijait inungnik naunaitkutait uvani Inuit Aanniaqtailidjutainni pidjutilgilluat TBmut imaatun igluni, niqikhailliurnirni niqigiknirnullu, ihumakku inuuhittiarutit, maniliururittuk aturutainnik, hailihimadjutainniklu aanniaqtailinirmut havagutini. Ilaujullu, pidjutit imaatun nunaliqtaqtitaunirnun, tamainnun inugluginirnun ingunilu ilaupkaingidjutainnik (inuglungniq inungnun ilagiiktunulluunniit piqarmata TBmik) tuniudjutijaaquqlu qanurudjutainnun inungni naunaitkutainnun aanniaqtailidjutainnun Inuinnarnik aallaniluunniit Nunaqaaqaaqtuni nunallaani, ilagiiktuni inungniluunniit.¹

Una ilanga tunijuq tamaani-naunaijautimi ukunani aulahimaaqtuni inungnik naunaitkutainni TBkut Nunavunmi.

Inugiakpallaarniq angiklijuummiqtiqtaa qajangnarniq TBkut hiamitirnianik. Nunavutim iglukhaililurnia angiklijuummiqtiqtuq inugiakpaallaarniriklu atauhiujuq naunaitkuta uvani ajuqhautimi.¹⁸ Imaakiaq 45%nik inungnun igluinni—iglu qanurittuq ukununga 61%nun inugiangnirmi—inugiaqpallaaqtuq. Ilanginni qanurittuni, inugiangniq ingattaahimajuq imaatun 15-20 inungnik igluqaqtut ukunani 3nik uvaniluunniit 4nikluunniit-igluqaqtunik igluni imaatun igliit atuqtauplunik himmautigiiktaqhutik. Atauhiq hitamani tahamaniittut uvani kinguliriiktuni-ilagiiktuni igluni. Taimaalu, hivitujut ukiungutillugu pidjutijut inuit iglumi iluaniilluaqpaktut. Amigaittuni pidjutini, taimaatun atauhiq anniaqtuq TBkut nalvaaqtauqpat iglumi, aallat aanniaqtut nalvaaqtauqpat ukunani igluqatigiiktuni, pilluaqpaktut inugiakpallaaraangat. Taimaalu, 8% aulajuni TBkut aanniaqtuni unniqhimajut atuqtut ingattaahimajunik iglukkut ajurnarutiniq ilaujut ikhivautanik hinigutiniq imaalu/imaaluunniit iglukhaittun uvani ilitturihimadjutimi.

Higaaqpallaarniq tibaakunik aularaanginnaqtuq inungnun aanniaqtailinirnun ajurnautaujuq Nunavunmi. Piqaraluaqhuni nakuujuni aallanguqtirni qangannuaq, taimaatun ikitqijaujunik tibaakunik higaaarnirik igluni hianilulu nutaqqani, higaarutikkut aktilaangit huli qulvahiktut Nunavunmi.** Atauttikku higaaarviit inikhat imaatun “higaaarviit iglunuat” ukuaqhimaqun ivjangnungaqtullu atuqtaulluaqtullu nunallaani. Taimaittuni atuqatigiiktaujuni inikhami, inuit amigaittunin iglunin aktuqtaujaaqtun TBmun. Higaarniit pidjutittaaqtullu qajangnatqijaujunun qanurittunun TBkut aanniarutimun, kinguvaqtillugi mamidjutit, angiklijuummirlunilu

---

**Avatquhimajut 50%nik Nunavutim inugiangnirningani ukuiligt 12nik avatqumajunilu unniqtut higaaqtut tadsa, naliak ubluq tamaat qakugunguraangalluunniit. Pivik: Kiklihinikkut Kanadami. Naunaitkutinga 13-10-0113-01 Aanniaqtailinikkut idjuhiit, malruuk-ukiuk itqurnarutait. Piinarialik uumannga: <https://doi.org/10.25318/1310011301-eng>

qajangniarnia uumani "hiniktumi TBmik" pinguqluni aulajumik TBmik (aullaqtiffaaqtuq). Aajjikkiingniqaqtut hivuuranaqtut hulaqudjutait atajullu aturutainnun taanganik aangajaarutiniklu. Taimaatun 42%nik aulajuni TBkut aanniaqtut unniqhimajun higaagtut inuuaqtigijailluunniit iglumik inuit higaajuktunik, avatquhimajut 50%mik aulajunik TBkut aanniaqtunik unniqtut pilgit nalianik imiraanginnarutinik aturutinikluunniit angajaarnaqtunik, tamainnikluunniit. Niqikhailiurniq atuqpiaqtuq Nunavunmi. Amigaitqijaujunin nappaanin igluqaqtut niqikhailliuqtut.¹⁹ Akitujut niqini akiinni, qulvaniktuq ilinganirni aktilaanga (44.5%),²⁰ kikliqarutit pijaami niqainnarnirnik aallanilu niqigiktunik niqinik qanuridjutit, ajurnaqrutillu ukununga niqinun pinahuarutinik pipkaijut niqikhailluurnirnin Nunavunmi. Inuit atuqtut niqailluurnirmik piraanginnaqtumik niqigingnaqangittuq nakuulluangittuqlu aanniaqtailidjutinun, pipkaidjutit haqirutinik hiamitiqtunun aanniarutinun, TBngiunnaungittumun. Taimaatun higaarutikkut, niqikluktukkut kajummaqtitaa hivumuunia aanniarutip, pidjutipluni qajangnatqijaujunun qanurittunun TBkut, kajumiitqijaujunun mamiharnirninun angiklijuummiqtumullu qajangnarnirmun aullaqtiffaarutaanun.

Kiudjutaa TBmik Nunavunmi pidjukhaq tamainnin-kavamatkunnin uvanilu tamainnin-inungnin pidjutikhamik avatquhimajuq aanniaqtailinirmut havagviinnin avaliittunin. Huli kavamatkunni aanniaqtailinirmut pinahuarutit pidjutiplitik iharianaqtunik havagutinik TBkut pittailidjutainnik, ilitturidjutinik, havauhiqtuutniklu, hapkuat ataaniittun inungni naunaitkutait pipkaijut TBkut hiamitirutainnik imaakiaq inugiakpallaqaqtunik iglunik, niqikhailluurnirninun, ilinganirninun, aangajaarnaqtuqnik aturutinik pidjutijullu angijunik pidjutaujuq. Hapkuat naunaitkutait ittut amigaittuni atugakhani havagutini havagviinnun. Hakugikharniit naliinni-havagviinni havaqatigiigutinun ukunani aanniaqtailinirmut, igluliqijirjuatkunnun, inulirijikkunnun, ilinniaqtuliqijikkunnun, maligaliqijikkunnun, piniangaijarnirnullu pivallidjutinun paannariigutit iharianaqtut ikiklilaaqtriama TBmi qajangnautainni pimmarigharlugillu hivitujunik inirutinik. Ihuaqhaqhimajuni upalungaijautini, atauttikku kiunnaqtunik, nalaumajuniklu pidjutikhat ikajuqtaqtut piliurutinun naunaitkutinik, ikajuqhuni pitquhikkut ihuaqtunik ukunanilu nunallaani-hivuliluqtaujuuni ihuaqhaidjutinik, ikiklilaaqhugillu ajuqhautiit atuqtitaujun inungni ilagiiktunilu hulaqutihimanirmin TBmit. Ihuaqtut paannariigutit ukunani Inuit timigijainni nunallaanilu aajjikkiikhutik iharianaqtut pipkainirninun kiudjutinik tunngajun Inuit qaujihimajainni, hivulilutiumajainni, uvanilu inuudjutimi atuqhimajainnik. Havaqatigiigutikkut atauttikku tamainni havagviinni havagviujunilu, Nunavut piliurluni aularaanginnaqtuni, aajjikkiingniqaqtunik ihuaqhaidjutinik taapkuanginnaungittut hivumuudjutit TBkut nungudjutaanun havagutini kihimilu hakugikhaqtainnun tamainni aanniaqtailidjutinun inuuhirittiarnirnullu Nunavunmiunnun.

Hivumuudjutikhaq

Qaffiut Nunavunmi nunallaat atuqhimajut TBkut hiamitirnik qaangilihaqtuni ukiuni. Talvuuna hakugiktuni paanariigutini, angijuni havagutinit aturutikhanilu aullaqtitauhimavaktut kiujaami ihuaqtumik taapkununga hiamitiqtunun. Taimaatun havakpiarutikkut hulidjutini uvani hiamitihimajuni ihariangaqtuq, hivitujunik TBmik nungudjutaanun pidjutilik pipkaidjutinun hakugiktumik TBkut pinahuarutimik iliuraqhimajuq talvani ubluq tamaat aanniaqtailinirnut pidjutainni aulapkaidjutini. Aulahimmaqtut piqanginniit ukunani atuqtauraanginnaqtuni TBkut pittailidjutainni, munaridjutainni, amirigidjutainnilu angiklihaqtaa qajangnarniq hivunikhamik aullaqtiffaarutainnik. Hakugikharniit pinahuarutini ilainni tamaitun iharianaqtuq pipkanirnun aularaanginnatunik, ihuaqtunik TBkut amiridjutinik tamaani Nunavunmi.

Nakuujumun Nunavunmi TBkut pinahuarutimi, aularaanginnaqtunik pimmarighautini pijukhaujut ukunani qaffiujuni havagutini ilaujullu:

- Pittailidjutit qilamiklu ilitturidjutinik aulajunik TBmik uvanilu TBmik nutqangajunik
- Havauhiqtuutit munaridjutillu ukununga aulajunik TBmik uumanilu TBmik nutqangajunik
- Qaujihimanirnun aturutainnik aulahimmaqtuniklu TBkut iliharutinik
- Piliurniq aulapkaidjutikhanik auladjutaitigullu angumadjutinik
- Nunallaani ilaupkaidjutit uvanilu nunallaani-hivuliluqtajut TBkut piniaqhimadjutini
- Paannariiguutit uumanilu tamainni-inungni pidjuti

Pittailidjutit Qilamiklu Ilitturidjutinik Aulajunik TBmik uvanilu TBmik Nutqangajunik

Nunavunmi nunallaat taimaatun inuuqatiingnikkut qaniklihimajun, amigaittullu igluni atuqtut inugiangnirnik niqaillirniklu. Hapkuat taimainningit angiklihaqtaa qajangnarniq qilamik TBkut hiamitirutaanik nutaat aanniarutit piliraangata. Qilamik ilitturiniit aulajunik TBmik atahiujuq ihuatqijaujumi qanuriliurutimi kikliqaqtillugu hiamitirnia, ikiklilaahugin amigainniinnik tuklikkut aannialaqidjutinik, munarilugillu nunallaat. Una pitquijuuq inungnik qiniqhialutik munaridjutikhanik qilamik mihingnautit piliraangata ukualu munaqhiit ilitturijaami aulajunik TBmik, pipkailirlutik havauhiqtuutinik, aullaqtirlutiklu aktuqhimanirnun naunaijautinik qilamik.

Taimaalu, Nunavut pilik angijumik aanniarutiqarvingmik havauhiqtauhimaittunik TBkut nutqangajunik pidjutaanin ingilraanin ajuqhautaanin aanniarutinin ukiuqtaqtumi. Havauhiqtuqhimaittun TBkut nutqangajunik hivumuutaaqtuq aulajumun TBmun qakugu inuuhirmi, taimaatulluarlu timi hakiuqjuummiqqat inutquarutini ukunaniluunnit idjutini inungni aannaqtailinirnilu ihumaaluutinin. Hakugikharniq TBkut nutqangajunik ihivriurhinun tunirnullu aanniaqtailinirnun havauhiqtuutinik qilamik akhuurnaqtut hanaqidjutit ikiklilaarnirnun hivunikhani aanniarutikkut ajurnautit nutqaqtillugulu hiamitirniit qakugu.

Havauhiqtuutit Munaridjutillu

Najuujut havauhiqtuutit TBmik Nunavunmi pidjutilgit qilamik aullaqtirutaanik havauhiqtuutinik, aulahimmaartaanik munaridjutinik, hakugiktuniklu inuqatigiigutikkut ikajuutinik pikaijut inungnik iniriamingnik havauhiqtuutit nakuujumik. TBkut havauhiqtuutit hivitujaaqtut piqiaqtaujukhallu, pipkailiqaqtut avaliingaarutinik, qakunguharaangat naunaijautinik, ubluq tamaallu havautiturutinik amigaittuni tatqiqhiutini. Una inungmi-ihumagittiarutikkut pidjutit ilaupkaijuq aanniarutikkut muanridjutinik ukuningalu inuqatigiingnikkut, pitquhikkut, ihuaqtukkullu ikajuutinik iharianaqtut.

Ajuqhautini-ilitturihimadjutikkut pitquhikkullu qajangnaittukkut TBkut munaridjutit akhuurnaqtut pidjutainnin ingilraanin ukunanilu naliinnin-kinguliriiktunin hulaqutainnin ingilraani TBkut havatutainnik ukiuqtaqtumi. Naunaittut tuhaumapkaidjutit, aturutit Inuktut uqaqtunirnun, ihumagittirutainni Inuit qaujijimajainnik, munaridjutiniklu tunidjutinik qanitqijaujunun aihimavingnun ikajuutaajut uppiridjutini, ikiklilaaqhugin ihuigidjutit, pimmarighaqhugillu maligutit inirutillu.

Qaujihimanirnun Aturutainnik Aulahimmaqtuniklu TBkut Iliharutinik

TB huli aulahimmaqtuq Nunavunmi; kihimi, aanniaqtailinirnun havaktiit aullaanginnaqtut, amigaittullu ikajuqtit qaihimajun nunanin TBkut pilluajuittunin. Taimatun, TB ihumagijauraanginnalimaittuq pilihaaliqtumi ilitturidjutikkut havagutini, pidjutiunik pivinik qilamik ilitturidjutimik. Angijut havaliqtipkainirnun aulahimmaqtunik iliharutinik taimaatun iharianaqtut pipkainirmun aularaanginnaqtumik "ihumagilugu TB" pidjutaanik ukunani aanniaqtailinirnun ajuittunun havaktinun.

Nunallaani munaqhitkut pilgit akunngani havagutinik aannialaqtaitlidjutinun tunijullu uktuqvikhanik ilaudjutijaami TBkut iliharutinik ihivriuhidjutiniklu ukununga atuqtauraanginnaqtunun havagutinun imaatun inuuhittiarinun naunaijautinik, kapuqhirutikkut takujaqturutinik, uvanilu amaamajumi nutaramilu aanniaqtailinirnut munaridjutinik. Ilaupkainiq TBkut qaujihimanirniit uvani tamaatigut, aanniaqtailinirnut munaridjutit pipkaijut TBkut qaujihimaniit qanitqijanun nunallaamiutanun huli mikhilaaqtiqhugin ihuigidjutit pimmarighaqhugin qilamik ilaupkaidjutit.

TBkut munaridjutit Nunavunmi imaatun ittukhallu Ajuqhautini-ilitturihimadjutikkut hakugingnikkullu tunnganiqarluni. TB pidjutilik akhuurnaqtunik aularaanginnaqtuniklu hulaqutinik Inuinait ilagijainnun nunallaanullu, iqhiuqhutik uppingitlugilu aanniaqtailinirnut pidjutit tunnagiqarungnaqhijuqlu inuuhidjutikkut imaaluunniit naliinni-kinguliriiktunin atuqhimajainnin. Tuniniinnik pitqunikkut qajangnaittunik munaridjutinik talvuuna pidjariktukkut, ihumaliuriiqhimaittumik tuhaqtidjutinik, aturutinik Inuktut uqaqtinik, naunaittuniklu uqaqtinik TB havauhiqtuutijauttaaqtuq munarijauttaaqtuqlu aihimavingmi, ikajuqtut uppiridjutinik maligutinik, mamiharutiniklu.

Piliurniq Aulapkaidjutikhanik Auladjutaitigullu Angumadjutinik

Hakugiktuq Nunavunmi TBkut pinahuaruti pidjutilik nakuujumik ikajuttiaqtaujumik aanniaqtailinirnun havaktinik nunallaani, ukunanilu havakpiaqpaktuni TBkut ajuittuni aviktuqhimaviinni ukiuqtaqtumi aktilaanginni. Aulahimmaqtut havagutit hakugikharnianun Nunavunmi munaqhini havaktini pihimalugillu ajuittut havaktiit iharianaqtut aulapkaijutaanik TBkut aannialaqtaitlinirni munaridjutinilu.

Nunakkut unghahiktuniit ukuallu kikliqaqtut aulapkaidjutikhat nunallaani unghahiktut aviktuqhimaviinni qitqaniittuni pidjutijutijun aularaanginnaqtunik ajurnavajaktunik ukununga qilamik ilitturidjutinik. Naunaitkutaaluni, ilangit ilitturidjutikkut ingilrutit, imaatun Interferon Gamma Release Assay (IGRA) aukkut ihivriurutit, tadjat pittaqtut taapkunainnarni nunallaani piqaqtunik ihivriurvingmi havagutikkut angumadjutilingmik. Kiudjutiit hapkununga ajuqhautinut ihariagijuuq aallakkut ihuaqhaidjutikhanik, ilaujullu angikliharnirnun aturutinik nunallaani-tunngaviqaqtunik havaktinik, aullaqtaaqtukkut havagutinik, ukunanilu nuiliqtuni ilitturipkaidjutikkut ingilrutinik ikiklilaaqtivaktut aturaanginaqpagutinik ukunani ajurnaqhivaktuni havaktaujukhanik.

Ilaupkaidjutit uvanilu Nunallaani-Hivuliluqtaujut TBkut Pinaqhimadjutini

Nakuujunik havagutinik nunallaani pidjutiniaqtuq TBkut nungudjutaanik Nunavunmi. Havaqatigiigutit Inirnikhanun, nunallaani hivuliluqtinun, TBkut annakhimajunin, ukunanilu nunallaani aanniaqtailinirmut havaktini ikajuqtut pipkainirmun ukuat TBkut pinahuarutit tautuktijut Inuinnaait uppirijainnik, qaujijimajainnik, hivulliutiujumajainniklu. Nunallaani-hivuliluqtaujut pinaqhimadjutit hakugikhaqtaaqtaa uppiridjutit uvani TBkut munaridjutinik, ikiklilaaqtillugit ihugidjutit, ikajuqlugillu inuit tamaani ilitturidjutimi havauhiqtuutinilu.

Hakuhigarutait uppirijaujun nunallaamiutanik akhuuqhaidjutit TBkut iliharutinik aannialaqtaitidjutiniklu havagutinik pimmarighaqtait aularaanginnarutikhat aturuminaqtuniklu.

Ilaupkainiq inuuhimi atuqhimadjutit ukununga pinahaurutimun upalungaijautini naunaujautinilu hakgikhaqjuummiqtitait kiudjutihanik pipkaijuqlu taapkaut TBkut havagutit aulahimaaqtut kiujaaqtukkut, pitquhikkut pidjutilingnik, tunnganiqaqtullu nunallaani hakugingniinni.

Paannariigutit uumanilu Tamainni-Inungni Pidjuti

Nungupkaqtirnianik TBmik Nunavunmi akhuurnaqhijuummiqtuq nuiliqtunin inungni aanniaqtailinirnun ajurnaahidjutinin, ilaujun amigaiiqtuni aangajaarnaqtuni-pidjutiqaqtunin aannirutinin, amigiaqjuummiqtirutinun uvani inungni immunodeficiency virus (HIV)¹ hiamitirutaanin, aulahimaaqtunillu inungnik naunaitkutainnik imaatun iglukhailliurnirnun niqikhailliurnirnullu. Taimaatun nakuujuq TBkut pinahuaruti iharianaqtuq, nakuujunik inirutit pijaaqtuq talvunainnaq hakugiktukkut, aularaanginnaqtuni havaqatigiitutini tamainni havagviinni.

Paannariigutit ukununga ITK, NTI, haamlatkunni, nunallaani hivuliuqtini, kavamaungittuni timiqutini, ukuallu kavamatuqatkunni paannarijainni imaatun Inungnun Aanniaqtailinirmut Havagvi Kanadami uvanilu Nunaqaqqaqtuni Havagutit Kanadami iharianaqtut (Public Health Agency of Canada and Indigenous Services Canada). Aulahimmaarutainnik angikliharutainniklu hapkunani paannariigutini tukilik atautimungaqtirutikkut aturutikhanik, ajuitiarnirnun, akhuuqhainirnullu pimmarigharnirnun TBkut pittailirninun munaridjutinullu, kiudjutikkullu ataani ittunik inungnun naunaitkutainnik aulahimaaqtumik qanuriliurutaanik TBkut qajangnarnirninun Nunavunmi.

---

¹ HIV akhuurnatqijaujuq qajangnarnirmik pivallianirnik hivumuudjutiniklu aulajuni TBmik

Naunaitkutit

1. Inuit Tapiriit Kanatami (Organization). *Inuit Tuberculosis Elimination Framework*. (Inuit Tapiriit Kanatami (ITK), Ottawa, 2018).
2. Nunavut Tunngavik Incorporated. Executive Summary: Nunavut's Regional Action Plan for Tuberculosis Elimination. (2021).
3. *Government of Canada's Tuberculosis Response (2025): Working towards Tuberculosis Elimination*. (Public Health Agency of Canada = Agence de la santé publique du Canada, Ottawa, ON, 2025).
4. Wilkins, K. Tuberculosis, 1994. *Health Rep.* 8, 33-39 (Eng); 35-41 (Fre) (1996).
5. Grzybowski, S., Styblo, K. & Dorken, E. Tuberculosis in Eskimos. *Tubercle* 57, S1–S58 (1976).
6. Brancker, A., Enarson, D. A., Grzybowski, S., Hershfield, E. S. & Jeanes, C. W. A statistical chronicle of tuberculosis in Canada: Part I. From the era of sanatorium treatment to the present. *Health Rep.* 4, 103–123 (1992).
7. Enarson, D. A. & Grzybowski, S. Incidence of active tuberculosis in the native population of Canada. *CMAJ Can. Med. Assoc. J. J. Assoc. Medicale Can.* 134, 1149–1152 (1986).
8. Patterson, M., Flinn, S. & Barker, K. Addressing tuberculosis among Inuit in Canada. *Can. Commun. Dis. Rep. Releve Mal. Transm. Au Can.* 44, 82–85 (2018).
9. Alvarez, G. G. *et al.* The Feasibility, Accuracy, and Impact of Xpert MTB/RIF Testing in a Remote Aboriginal Community in Canada. *Chest* 148, 767–773 (2015).
10. Alvarez, G. G. *et al.* The implementation of rifapentine and isoniazid (3HP) in two remote Arctic communities with a predominantly Inuit population, the Taima TB 3HP study. *Int. J. Circumpolar Health* 79, 1758501 (2020).
11. Huang, H. *et al.* Comparative analysis of tuberculosis management in Indigenous North Canada and Alaska, USA from 1950s to 2019. *Health Policy* 161, 105422 (2025).
12. Dehghani, K. *et al.* Determinants of tuberculosis trends in six Indigenous populations of the USA, Canada, and Greenland from 1960 to 2014: a population-based study. *Lancet Public Health* 3, e133–e142 (2018).
13. Orr, P. Tuberculosis in Nunavut: looking back, moving forward. *Can. Med. Assoc. J.* 185, 287–288 (2013).
14. Statistics Canada. *Tuberculosis Statistics, Morbidity and Mortality, 1976-1987*. <https://publications.gc.ca/site/eng/9.863290/publication.html> (1976).
15. Statistics Canada. *Health Reports, 1988-1990*. <https://publications.gc.ca/site/eng/9.863378/publication.html>.
16. Health Canada. *Tuberculosis in Canada, 1998*. <https://publications.gc.ca/collections/Collection/H49-108-1998E.pdf> (2001).
17. Statistics Canada. *Tuberculosis Statistics, 1991-1994*. <https://publications.gc.ca/site/eng/9.863383/publication.html>.
18. *Nunavut Housing Needs Study*. https://different-basket-89cd87b086.media.strapiapp.com/Housing_Needs_Study_0604_Final_1a7959de04.pdf?_sm_au_=iMVV01qQs5HL4HZHG1TRfK3JF4JpG (2024).
19. *The Daily: Canadian Income Survey, 2023*. <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/daily-quotidien/250501/dq250501b-eng.pdf?st=JfvmBnR6> (2025).
20. *A Time for Urgent Action: The 2024 Report of the National Advisory Council on Poverty*. https://www.canada.ca/content/dam/esdc-edsc/documents/programs/poverty-reduction/national-advisory-council/reports/2024-annual/4877-NACP_2024-Report-EN-Final.pdf (2024).